

Dečak  
u  
prugastoj  
pidžami

D Ž O N B O J N

Prevela Svetlana Babović

VULKAN  
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2019.

Naziv originala:

John Boyne

THE BOY IN THE STRIPPED PYJAMAS

Copyright © John Boyne, 2006

All rights throughout the world are reserved to John Boyne.

Translation Copyright © 2019 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02549-1



Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

*Za Džejmija Linča*





## PRVO POGLAVLJE

### **BRUNOVO OTKRICE**

Jednog popodneva, kada se Bruno vratio iz škole, iznenadio se kada je u svojoj spavaćoj sobi zatekao Mariju, kućnu pomoćnicu. Marija je uvek šetala po kući oborene glave i nikada nije dizala pogled sa tepiha. Sada je izvlačila sve njegove stvari iz ormara i pakovala ih u četiri ogromna drvena sanduka. Pronašla je čak i one stvari koje je još davno sakrio iza ormara, stvari koje su bile samo njegove i koje se nikog drugog nisu ticale.

„Šta to radiš?“, upitao je najučtivije što je mogao. Iako nije bio preterano srećan zbog toga što je došao kući i zatekao kućnu pomoćnicu kako mu pretura po stvarima, majka mu je uvek govorila da se prema Mariji ophodi sa poštovanjem i da joj se ne obraća poput oca. „Skloni ruke sa mojih stvari.“

Marija je odmahнула glavom i pogledom mu dala znak ka stepeništu koje mu se nalazilo iza leđa i odakle se upravo

pojaviła Brunova majka. Ona je bila visoka žena, duge crvene kose koju je vezivala na potiljku u neku vrstu mrežice, i uvek bi nervozno lomila dlanove kada je postojalo nešto što nije htela da kaže ili nešto u šta nije želela ni sama da poveruje.

„Majko“, upita Bruno uputivši se prema njoj, „šta se ovo dešava? Zašto Marija kopa po mojim stvarima?“

„Pakuje ih“, objasnila je majka.

„Pakuje ih?“, ponovio je, preturajući po glavi događaje od prethodnih nekoliko dana kako bi ustanovio da li je bio posebno nevaljao ili je glasno izgovarao neke reči koje mu nisu bile dozvoljene, i postoji li bilo šta zbog čega je sada možda bio kažnjen. Nije mogao ničega da se seti. U suštini, poslednjih nekoliko dana vrlo pristojno se ponašao prema svima i nije mogao da se seti da je izazvao bilo kakvu nevolju. „Zašto?“, pitao je potom. „Šta sam uradio?“

Majka je tada ušetala u svoju spavaću sobu, a tamo se nalazio Lars, glavni sluga, koji je pakovao njene stvari, takođe. Uzdahнула je i podigla ruke u vazduh iz očajja, a zatim se uputila natrag prema stepenicama. Bruno je sve vreme išao za njom, jer nije želeo da ostane bez objašnjenja.

„Majko“, bio je uporan. „Šta se događa? Da li se mi to selimo?“

„Pođi sa mnom dole“, rekla je majka dok je koračala ka velikoj trpezariji u kojoj je Firi bio na večeri prošle nedelje. „Prićaćemo dole.“

Bruno je protrčao pored nje i sjurio se niz stepenice, umalo je ne oborivši, tako da je prvi stigao do trpezarije i sada ju je čekao. Pogledao je u majku i na trenutak je ćutao, razmišljajući

o tome kako se nije lepo našminkala jutros zato što su joj kapci bili crveniji nego inače, onakvi kakvi budu i njemu kada napravi neki nered, uvali se u nevolju i završi u suzama.

„Pre svega, nemoj da brineš, Bruno“, reče majka smeštajući se u onu stolicu gde je sedela ona prelepa plava žena koja je došla na večeru sa Firijem i koja mu je mahnula dok je otac zatvarao vrata trpezarije. „U stvari, sve će ovo biti jedna velika avantura, ako ništa drugo.“

„Šta to znači?“, pitao je. „Da li me šaljete negde?“

„Ne, ne ideš samo ti“, umiri ga ona. Na trenutak je izgledalo kao da će se nasmejati, ali predomislila se. „Svi idemo. Tvoj otac i ja, Gretel i ti. Nas četvoro, zajedno.“

Bruno na trenutak razmisli o tome i namršti se. Nije se baš bio zabrinuo zbog mogućnosti da Gretel bude poslata negde, zato što je smatrao da je ona *izgubljen slučaj* i samo mu je pravila probleme. Ipak, činilo mu se pomalo nepravednim što svi moraju da idu sa njom.

„Ali gde?“, pitao je. „Gde mi to tačno idemo? Zašto ne možemo da ostanemo ovde?“

„U pitanju je posao tvog oca“, objašnjavala je majka. „Znaš koliko je to važno, zar ne?“

„Da, naravno“, odgovori Bruno i klimnu glavom. Znao je da je očev posao veoma važan, zato što je u njihovoj kući uvek bilo mnogo posetilaca. Bili su to muškarci u prelepim uniformama, žene sa mašinama za kucanje koje nije smeo da dodiruje svojim prljavim rukama, i svi oni uvek su bili vrlo ljubazni prema ocu i govorili su o tome da je on čovek za primer i da Firi ima velike planove za njega.

„Pa, ponekad, kada je neko vrlo važna osoba“, nastavila je majka, „poslodavac od takvog čoveka zahteva da ode na neko drugo mesto zato što tamo mora da se obavi neki vrlo značajan i poseban posao.“

„Kakav je to posao?“, pitao je Bruno jer, kada bi bio sasvim iskren prema sebi – što se oduvek trudio da bude – nije bio potpuno siguran u to čime se njegov otac bavi.

Jednog dana u školi su pričali o očevima. Karl je rekao da mu je otac piljar, a Bruno je znao da je to istina zato što je ovaj stalno trčao u piljaru u centru grada. Danijel je rekao da mu je otac učitelj, a Bruno je znao da je to istina jer je Danijelov otac podučavao one velike dečake kojih se on uvek mudro klonio. Martin je rekao da mu je otac kuvar, a Bruno je znao da je to istina zato što je ponekad dolazio po Martina posle nastave i uvek je nosio beli mantil i kariranu kecelju, kao da je tek izašao iz kuhinje.

Međutim, kada su upitali Bruna čime se njegov otac bavi, on je otvorio usta kako bi im odgovorio, ali onda je shvatio da ni on sam to ne zna. Mogao je samo da im kaže kako je njegov otac čovek za primer i kako Firi ima velike planove za njega. Ah, da, i to da ima fantastičnu uniformu, takođe.

„To je vrlo važan posao“, reče majka, na trenutak oklevajući. „Posao koji zahteva da ga odradi jedan sasvim izuzetan čovek. Možeš to da razumeš, zar ne?“

„I zato svi moramo da idemo?“, pitao je Bruno.

„Naravno da moramo“, odgovori majka. „Ne želiš valjda da otac ode na svoj novi posao sam i da bude usamljen tamo, zar ne?“



„Pretpostavljam da ne želim“, reče Bruno.

„Ocu bismo mnogo nedostajali kada ne bismo otišli tamo sa njim“, dodala je majka.

„Ko bi mu više nedostajao?“, pitao je Bruno. „Ja ili Gretel?“

„Oboje biste mu podjednako nedostajali“, reče majka. Uvek se trudila da ne bude pristrasna, što je Bruno cenio, baš zato što je znao da joj je u stvari on miljenik.

„Ali šta će biti sa našom kućom?“, pitao je Bruno. „Ko će da vodi računa o njoj kada mi odemo?“

Majka je uzdahnula i osvrnula se po sobi kao da je više nikada neće videti. Bila je to veoma lepa kuća i imala je ukupno pet spratova, ako se računa i podrum, gde je kuvar pripremao svu hranu i gde su Lars i Marija sedeli za stolom, svađali se i nazivali se međusobno imenima koja ne bi smela da se izgovaraju. Tu je bila i ona mala soba u potkrovlju kuće, sa prozorima na kosim zidovima, odakle je Bruno mogao da vidi čitav Berlin kada bi se popeo na vrhove prstiju i čvrsto pridržavao za ram prozora.

„Moraćemo da zatvorimo kuću na izvesno vreme“, rekla je majka. „Ali vratićemo se, jednog dana.“

„Šta će biti sa kuvarom?“, pitao je Bruno. „Šta će biti sa Larsom? I sa Marijom? Zar oni neće živeti u njoj?“

„Oni idu sa nama“, objasnila je majka. „Mislim da je bilo dovoljno pitanja za sada. Možda bi trebalo da odeš gore i pomogneš Mariji oko pakovanja.“

Bruno je ustao sa stolice, ali nije nigde otišao. Imao je samo još nekoliko pitanja koja je želeo da joj postavi kako bi u glavi sklopio čitavu sliku.

„A koliko je to daleko?“, pitao je. „Taj njegov novi posao, hoću da kažem. Je li dalje od jednog kilometra?“

„O, zaboga“, reče majka sa osmehom – iako je to bila čudna vrsta osmeha zato što nije izgledala srećno – i okrenu se, kao da nije želela da joj Bruno vidi izraz lica. „Da, Bruno“, reče ona. „To je dalje od jednog kilometra. Mnogo više od jednog kilometra, u stvari.“

Bruno iskolači oči i širom otvori usta, u obliku slova O. Osetio je da nesvesno širi ruke, kao što je uvek činio kada bi ga nešto veoma iznenadilo. „Ne želiš valjda da mi kažeš da napuštamo Berlin?“, pitao je, boreći se za vazduh dok je izgovarao reči.

„Plašim se da je tako“, rekla je majka, tužno klimajući glavom. „Posao tvog oca zahteva to od nas...“

„Ali šta će biti sa mojom školom?“, reče Bruno, prekinuvši je – znao je da to ne bi trebalo da radi, ali osećao je da će mu biti oprošteno u ovakvim okolnostima. „Šta će biti sa Karlom, Danijelom i Martinom? Kako će znati gde da me nađu kada budemo hteli da se igramo?“

„Moraćeš da se oprostiš sa svojim drugovima na neko vreme“, rekla je majka. „Mada sam sigurna da ćete se jednog dana opet videti. I ne prekidaj majku kada ti govori, molim te“, dodala je. Iako su ovo bile sasvim neobične i neprijatne vesti, nije bilo razloga da Bruno krši pravila učtivosti kojima su ga učili.

„Da im kažem *zbogom*?“, pitao je, iznenađeno je pogledavši. „Hoćeš da kažeš kako treba da se pozdravim sa njima?“, ponovio je, nerazgovetno izgovarajući reči, kao da su mu usta

bila puna keksa koji je izmrvio na sitne komade ali ga još nije progutao. „Da se pozdravim sa Karlom, Martinom i Danijelom?“, nastavio je, a njegov je glas sada opasno pretio da postane vika, što je bilo zabranjeno u zatvorenom prostoru. „Ali oni su najbolji drugari koje imam!“

„Ah, naći ćeš druge prijatelje“, reče majka, odmahnuvši rukom sa omalovažavanjem, kao da su njegovi najbolji drugovi neka sasvim nebitna stvar.

„Ali mi smo imali planove“, pobunio se.

„Imali ste planove?“, pitala je majka, mršteći se. „Kakve planove?“

„Pa, to je duga priča“, reče Bruno. Nije mogao da joj otkrije tačnu prirodu tih planova – koji su uglavnom podrazumevali pravljenje mnogo nevolja, naročito u onih nekoliko nedelja nakon što se završi škola i počne letnji raspust, kada više neće morati samo da prave planove već da ih umesto toga sprovedu u delo.

„Žao mi je, Bruno“, reče majka, „ali tvoji planovi će morati da sačekaju. Nemamo izbora.“

„Ali, majko!“

„Bruno, sada je dosta“, prasnula je i stala pred njega kako bi mu pokazala da je bila ozbiljna kada mu je rekla da je dosta. „Ako ćemo pravo, još prošle nedelje si se žalio na to kako se ovde toliko stvari promenilo u poslednje vreme.“

„Pa, ne sviđa mi se to što sada moramo da gasimo sva svetla u kući kada padne mrak“, priznao je.

„Svi moraju to da rade“, odgovori majka. „To je zbog naše bezbednosti. Ko zna, možda ćemo biti u manjoj opasnosti ako se preselimo. Sada te molim da odeš gore i pomogneš Mariji

u pakovanju tvojih stvari. Nemamo onoliko vremena da se pripremimo koliko bih ja volela, zahvaljujući *nekima*.“

Bruno je klimnuo glavom i otišao tužan, znajući da je to „neki“ reč koju odrasli koriste za oca i jedna od onih koju on ne bi trebalo da upotrebljava.

Lagano se peo uz stepenice, pridržavajući se za ogradu jednom rukom i pitajući se ima li ta nova kuća, tamo gde je očev novi posao, isto tako dobru ogradu za spuštanje kao što je ova. Ograda u ovoj kući spuštala se sa samog vrha kuće, sa poslednjeg sprata – počinjala je tačno ispred one male sobe odakle je mogao da vidi ceo Berlin ako bi se propeo na vrhove prstiju i čvrsto se držao za ram prozora – sve do prizemlja, pred ogromnim vratima od hrastovine. Bruno je najviše voleo da sedne na ogradu na potkrovlju i sjuri se kroz celu kuću ostavljajući šištav zvuk za sobom.

Na spratu ispod potkrovlja nalazila se majčina i očeva spavaća soba i ogromno kupatilo, gde on nikako nije smeo da ulazi.

Na spratu ispod, nalazila se njegova spavaća soba, i Gretelina, kao i omanje kupatilo koje je trebalo češće da koristi nego što zapravo jeste.

Na prizemlju bi skliznuo sa ograde stepeništa i morao da se dočeka na noge, ili bi, u protivnom, izgubio pet poena i morao da sve ponovi iz početka.

Ta ograda bila je najbolja stvar u ovoj kući – to i činjenica da baka i deka žive sasvim blizu. Kada je pomislio na njih, zapitao se idu li i oni na tatin novi posao, i pretpostavio da idu jer mu je bilo teško da zamisli da će ih ostaviti same. Gretel nikome ne bi mnogo nedostajala, zato što je ona izgubljen

slučaj – bilo bi mnogo jednostavnije kada bi ona ostala da brine o kući – ali baka i deka? Pa, kada su oni u pitanju, bila je to potpuno drugačija stvar.

Bruno se lagano peo stepenicama prema svojoj sobi ali, pre nego što je ušao, bacio je pogled dole, ka prizemlju, i video kako majka ulazi u očevu kancelariju, koja se nalazila preko puta trpezarije – bila je to zabranjena zona za njega, u bilo koje vreme i bez izuzetaka. Čuo je kako majka nešto glasno priča, sve dok otac nije progovorio još glasnije od nje i tu se njihov razgovor završio. Tada su se vrata kancelarije zatvorila i Bruno više nije mogao ništa da čuje. Pomislio je da bi bilo dobro da se vrati u svoju sobu i preuzme posao pakovanja od Marije, zato što bi u suprotnom ona mogla sve njegove stvari da izbaciti iz ormara, sa nedovoljno brige i pažnje – pa čak i one koje je sakrio iza ormara i koje su bile samo njegove, i nisu se ticale nikoga drugog.





## DRUGO POGLAVLJE

### **NOVA KUĆA**

Kada je prvi put video svoju novu kuću, Bruno je razrogačio oči, otvorio usta u obliku slova O i raširio ruke. Sve u vezi sa tom kućom bilo je potpuno drugačije u odnosu na njihovu staru kuću, i on nije mogao da poveruje kako će njegova porodica stvarno tu živeti.

Kuća u Berlinu nalazila se u mirnoj ulici, a pored nje je bilo pregršt drugih velikih kuća sličnih njegovoj, i uvek je uživao da ih posmatra zato što su bile skoro iste kao i njegova kuća – dobro, ne baš sasvim iste – a u njima su živeli dečaci sa kojima se igrao (ako su mu bili drugari) ili ih je izbegavao u širokom luku (ako su donosili nevolje). Nova kuća je, međutim, bila sama na jednom pustom, usamljenom mestu i nije mogao da vidi nijednu drugu kuću, što je značilo da tamo nema drugih

porodica u okolini i nema drugih dečaka za igru – ni drugara ni nevolja.

Kuća u Berlinu bila je ogromna – toliko ogromna da je, iako je živeo tamo već devet godina, i dalje mogao da nađe neke budžake ili pukotine u zidu koje još nije istražio. Postojale su čak i čitave prostorije u kojima jedva da je i bio – kao što je, na primer, očeva kancelarija koja je za njega bila zabranjena zona, u bilo koje vreme i bez izuzetaka. Međutim, nova kuća imala je tri sprata: gornji sprat na kojem su se nalazile sve tri spavaće sobe i samo jedno kupatilo, donji sprat na kojem je bila kuhinja, trpezarija i nova očeva kancelarija (za koju su, kao što je pretpostavljao, važila ista ograničenja kao i u staroj kući) i podrum u kojem je spavala posluža.

Oko kuće u Berlinu, sa svih strana nalazile su se ulice pune drugih velikih kuća, a kada bi šetao ka centru grada, uvek je bilo prolaznika koji su se zaustavljali se kako bi popričali, ili su žurili, govoreći kako nemaju vremena, ne danas, kada imaju sto i jednu stvar da urade. Bilo je tu prodavnica sa blistavim izlozima, tezgi za voće i povrće sa velikim poslužavnicima punim kupusa, šargarepe, karfiola i kukuruza. Neke su bile natrane prazilukom i pečurkama, repom i šparglom; druge zelenom salatam i boranijom, tikvicama i paškanatom. Voleo je da s vremena na vreme stane ispred ovih tezgi, zatvori oči i uživa u njihovim mirisima i aromama, osećajući kako mu se vrti u glavi od te predivne mešavine mirisa slasti i života. Međutim, oko nove kuće nije bilo ulica, niko nije šetao ili žurio, i svakako nije bilo prodavnica ili tezgi sa voćem i povrćem. Zatvorivši oči, osećao je kako je sve oko njega nekako prazno



i hladno, kao da se našao na najusamljenijem mestu na svetu. Kao da se našao usred ničega.

U Berlinu, na ulicama bi postavili stolove i stolice, a ponekad kada bi šetao do kuće na povratku iz škole zajedno sa Karlom, Danijelom i Martinom, tamo bi sedeli muškarci i žene, ispijali penušava pića i glasno se smejali. Ljudi koji su sedeli za tim stolovima sigurno su bili veoma duhoviti, uvek bi pomislio – o čemu god da su pričali, nije bilo važno šta, uvek bi se smejali. Međutim, nešto u vezi sa ovom novom kućom navodilo je Bruna da misli kako se ovde niko nikada nije smejao. Tu nije bilo ničega čemu bi se ljudi smejali i ničega zbog čega bi bili srećni.

„Mislim da ovo nije bila dobra ideja“, reče Bruno nekoliko sati nakon što su stigli, dok je Marija raspakivala njegov kofer na gornjem spratu. (Marija nije bila jedina pomoćnica u novoj kući: tamo su bile još tri nove pomoćnice, prilično mršave, i razgovarale su samo među sobom i to nekakvim šapatavim glasovima. Tamo je bio i jedan starac, koji je, kako mu je rečeno, trebalo da im svakog dana priprema povrće i poslužuje ih za stolom, i koji je izgledao vrlo nesrećno ali i pomalo ljutito.)

„Ne možemo da priuštimo sebi taj luksuz da razmišljamo“, reče majka, otvarajući kutiju u kojoj se nalazio komplet od šezdeset četiri čaše koje su joj baka i deka poklonili kada se udala za oca. „*Neki* o svemu odlučuju umesto nas.“

Bruno nije znao šta je time želela da kaže, pa se pretvarao kao da ništa nije ni rekla. „Mislim da ovo nije bila dobra ideja“, ponovio je. „Mislim da bi bilo najbolje da sve ovo lepo

zaboravimo i da se jednostavno vratimo kući. Možemo ovo da shvatimo kao jedno novo iskustvo“, dodao je. Bila je to fraza koju je nedavno naučio i koju je koristio što je češće mogao.

Majka se nasmejala dok je pažljivo odlagala čaše na sto. „Imam ja drugu izreku za tebe“, rekla je. „To je da moramo izvući najbolje iz loše situacije.“

„Pa, ne znam da li treba to radimo“, reče Bruno. „Mislim da treba da kažeš ocu kako si se predomislila. Pa ako treba da ostanemo ovde do kraja dana, večeramo i spavamo ovde zato što smo svi umorni, to je onda u redu, ali bi verovatno trebalo da ustanemo rano ujutru ako želimo da sutra po podne budemo u Berlinu.“

Majka je uzdahnula. „Bruno, zašto jednostavno ne odeš gore i ne pomogneš Mariji oko raspakivanja?“, pitala je.

„Ali nema svrhe da raspakujemo stvari ako ćemo jednostavno da...“

„Bruno, samo uradi to, molim te!“, prasnula je majka, zato što je očigledno bilo u redu da ona prekine njega, ali ne i obratno. „Ovde smo, stigli smo, ovo će biti naš dom u doglednoj budućnosti i prosto moramo da izvučemo najbolje iz ovoga. Razumeš li me?“

Nije znao šta znači „dogledna budućnost“ i to joj je i rekao.

„To znači da sada živimo ovde, Bruno“, odgovori majka. „I tu se završava svaka priča.“

Bruna je zaboleo stomak i mogao je da oseti kako nešto raste u njemu, nešto što će ga, kada iz najvećih dubina njegovog bića stigne na površinu i pokaže se svetlu, naterati da više ili vrišti, zbog toga što je čitava ova stvar pogrešna i nepravедna, i